

Cena 50 vin

PAVLUŠA

ZBIRKA SLOVENSКИH
NARODNIH PRIPOVEDK

NA PTUJSKEM POLJU ZAPISALA
I. RECEL IN PAVEL POLJANEC.

PONATIS IZ „NOVEGA SLOV. ŠTAJERCA“.

V LJUBLJANI 1908. - TISKAL D. HRIBAR.

27.V.08.

Jos. Romljanec

PAYLUŠA

ZBIRKA SLOVENSKIH
NARODNIH PRIPOVEDK

NA PTUJSKEM POLJU ZAPISALA
I. RECEL IN PAVEL POLJANEC.

PONATIS IZ „NOVEGA SLOV. ŠTAJERCA“.

V LJUBLJANI 1908. - TISKAL D. HRIBAR.

57654

5182758

9.7.2008

Daleč zunaj vasi je stala uboga kočica, v kateri je živela mati z edinim otrokom, ki mu je bilo ime Pavluša. Očeta je že zdavno zgubil Pavluša, ko še ni znal niti hoditi.

Deček je hitro rasel. Toda samo telo se je razvijalo, pamet pa je zaostajala. Karkoli se mu je reklo, vse je razumel in napravil narobe. Mati je imela strašno nevoljo in nadlogo z njim.

1.

Pavluševa mati je bila zelo pobožna, kakor so večinoma naše ženske. Če ni bilo preveč opravila, je hodila tudi ob delavnikih k maši, čeravno je bila cerkev uro daleč onstran hriba.

Tako se je zgodilo tudi neko sredo. Ko se je razjasnilo jutro, je že stala opravljena ob ležišču zaspalnega sinčka in mu rekla:

»Pavluša, čuj! Pazi nama lepo na hram in na dom, jaz grem k maši. Vstani, moke boš nama moral nasejati, da si spečeva kruha. Saj veš, kje je moka.«

»Vem mati, v omarinem predalu. Bom že nasejal.«

Mati je šla. Komaj je odmaknila pete od praga, skoči Pavluša na noge, obleče se na pol in se spravi nad moko. Tisti predal potegne previdno iz omare popolnoma in ga izvleče iz hiše ven na trato, zagradi s pestmi globoko v moko in začne sejati in raztepati po travi okoli hrama, da se je kar megla kadila. Sejal je tako dolgo, da je izpraznil predal. Nazadnje ga obrne in zabobna po njem, da se je skadil zadnji prašek bele moke pod jutranje solnce. Zdaj si oddahne. Dobro se mu zdi, da je tako hitro in lahko opravil naročeno delo. Predal zanese lepo nazaj in ga sune v omaro.

»Mati bodo zelo zadovoljni« ...

Matere pa še dolgo ni bilo, da bi ga pohvalili. Ko so nazadnje prišli in obesili rožni venec na žebelj v steni nad posteljo, vprašali so ga hitro :

»Pavluša, ali si nama presejal moko?«

»Sem jo, mati. Vse sem posejal, kolikor sem je našel. Le pogledjte okoli hrama, še na streho se je kadila. Drugo leto bo zrastlo toliko moke, da bo naša omara premajhna. Če bo le hotela rasti!« ...

Mati se prestrašijo in gredo gledat. Okoli kože je vse belo.

»Ti nesrečni otrok, kaj si nama naredil? Kje je moka? Ti boš naju vendarle spravil ob vse.«

Toda vse tarnanje ni nič pomagalo. Moke ni bilo več. Ko so videli, da v predalu res ni niti trohice

moke več, začeli so na novo tarnati. Pavluša pa vse te materine žalosti ni prav razumel, ko se mu je vendar zdelo, da je vse tako dobro in lepo opravil.

2.

Prišla je prihodnja nedelja. Pavluša še ni bil nikdar v cerkvi, nedelje pa se je vedno veselil, ker ni imel ta dan nobenega opravka in je lahko lovil metulje okoli koče. Ko so se mati odpravljali k pozni maši, je vprašal Pavluša:

»Mati, kaj boste nama potem skuhali opoldne?«

«Zelje bova jedla.» Pavluša je bil zadovoljen in in molčal. Zelje je rad jedel. Razvajen ni bil, ker še ni okusil nikdar nič dobrega. Siromaka sta bila z materjo.

Pri odhodu mu pravijo mati: »Pavluša, **danes** boš menda že pametnejši ko v sredo. Zelje je **že** pripravljeno. Saj boš ga znal začiniti (zabeliti). Začini ga, da bo potem takoj pripravljeno.«

»O zelje pa že znam začiniti.«

Mati odidejo. Pavluša pa hajdi v shrambo, kjer je stala majhna tunka s začimbo (zabelo). Močen je bil Pavluša, prime tunko, prevrne jo po dolgem na tla in jo skotne čez prag ven na trato in odtod naprej proti gredam. V gredah je rastlo lepo zelje, ki je bilo ravno v najlepšem glavju. Tukaj postavi Pavluša tunko spet navpik, skoči nazaj v hišo in si prinese kuhačo, ker se je spomnil, da mati grabijo s kuhačo začimbo iz tunke. Kuhačo zasadi krepko z obema rokama v tunko in si zagradi na debelo začimbe. Najprej jo za-

nese na prvo glavo in jo dobro začini, potem pa na drugo, potem na tretjo in nosi tako dolgo, da je porabil vse. Tunko postrže do čistega in jo zvali nazaj v kočo. Zadovoljen pride gledat še enkrat v grede. »Zdaj je zelje že lepo začinjeno.« — V tem pa zapazi, da še mnogo glav ni prav nič zabeljenih. »Kaj bo, začimbe pa ni več?« Pavluša pa ni bil tako neumen! Hitro se je domislil. Prime prvo nezabeljeno glavo in jo izmakne iz zemlje ter jo potegne po drugi, na kateri se je svetila mašča z solnčnih žarkih. In tako napravi z vsemi, kar jih je poprej pazabil začiniti. Pod gorkim solncem se je začela začimba topiti in vsa njiva se je svetila od maščobe ko najokusnejši žganci.

Mati pridejo.

»Pavluša, prinesi nama obed na mizo.«

»Bom že prinesel, pa dobro ne bo, to vam naprej povem. Premalo začimbe je bilo in še tisto je vse zlezlo in steklo v zemljo.

»Joj, križani otrok, kaj si nama spet začinil?« zaderejo se mati, ki so slutili spet nekaj hudega.

»Kaj bi družega začinil, ko zelje! Le pogledjte skozi okno. Saj ste mi rekli zelje začiniti. Kaj bi naj tikve začinil?«

»Joj, joj! Kaj si naredil. Kam si naj grem zdaj po začimbo?! Še zelje bo najbrže za nič. Ti Pavluša boš naju gotovo spravil tako daleč, da bodo naju tuja vrata po petah pokala.«

»Nič ne recite mati, tega pa ne bo, da bi naju tuja vrata pokala po petah. Toliko bom že jaz skrbel.«

Mati niso rekli nič na to. Kaj si hočejo iz norca

Bila je spet nedelja. Mater je že dosti izučilo in zato so rekli:

»Pavluša, danes pojdeš enkrat ti k maši, saj še itak nisi bil nikoli. Doma nama tako delaš same neumnosti in samo nevoljo. Ta čas bom pospravila vse po domu. To ti pač povem, da mi ne počenjaš v cerkvi kakih norij. Lepo se obnašaj in bodi na miru. Gospod župnik so dober človek in bodo pridigali. Lepo pazi, da si zapomniš kaj. Če ne boš vedel povedati, kaj so rekli, ne dobiš opoldne obeda.«

Pavluša je bil zelo poslušen deček. Takoj je bil pri volji, da pojde danes k maši. Le vprašal je, kam mora iti, ker še ni bil nikoli pri maši. Mati so mu dopovedali:

»Idi tukaj čez hrib in pojdi tja, kjer boš videl belo in kjer boš slišal zvonjenje. Pri maši pa lepo moli in napravi vse tako, kakor boš druge videl. Če boš nemaren, bo te mežnar prijel za lase.«

Korajžno se je odpravil Pavluša na pot k maši. Pride čez hrib, kakor so mu rekli mati, in zagleda pred seboj velik travnik. Na travniku se je pasla bela kobila, okoli nje pa je skakako in zvonilo lepo žrebe.

«Aha,» si misli Pavluša, tukaj je belo in tukaj se zvoni, sem torej moram iti k maši.« Gre h kobili in si jo ogleduje. Spredaj so bili zobje, ki se jih je že od tiste dobe bal, ko so ga dobili psi v oblast. »Boljše bo od zadnje strani,» si misli in gre nazaj. Kobila pa ni hotela razumeti nikakšne šale in ga štrkne s kopitom

krepko pod nos, da je zagledal tretje solnce. In ravno se je vsulo od kobile nekaj okroglih grud po njem, ki niso nikakor zadišale. To pa ga je že razjarilo. Nevoljen se obrne in gre domu. Materi se je pritožil, kako nelepo so ga pri maši sprejeli, da ga niso hoteli niti noter spustiti. Z železnimi cepmi so ga odganjali in mežnar je bil tako nesramen, da je ravno pometal in vrgel tisto smetje po njem. — Mati ga niso dolgo razumeli, kje je bil in kaj se mu je zgodilo. Nazadnje pa jim je vendar dopovedal.

Zdaj so ga poučili bolj natanko.

»Idi nazaj, mimo tistega velikega travnika. Videl boš pred seboj veliko zidano hišo z visokim dimnikom. Hitro idi, zdaj še prideš o pravem času.

Pavluša gre. Zagledal je tisto veliko zidano hišo. in prišel k njej. Za ljudmi je stopil tudi on v cerkev. Ljudje poklekajo in tudi Pavluša poklekne. Ljudje molijo in sklepajo roke in tudi Pavluša je sklene. Le tega ni vedel, kaj molijo. Videl je samo miganje in gibanje ustnic in tudi on je začel migati z usti. Na nesrečo pa je prišel celo na ženski kraj in videl, da imajo tukaj vsi ljudje robce na glavah. Tudi on si zaveže svojo preprogo (predpasnik) okoli glave. Babe pa so se mu začele smeјati in so šepetale: »Glejte Pavluša, kakšen je!« Pavluša jih sliši in zakliče meneč, da molijo tako: »Glejte Pavluša, kakšen je!« Ljudje so ga hoteli umiriti, naj potihne, Pavluša pa si ni dal ničesar reči, ampak molil je venomer svojo molitvico. Nazadnje je pristopil neki mož, ki ga je prijel za srajco na vratu in ga pognal ven iz cerkve. To ga je zopet

razjezilo in zaprisegel se je, da ne pride nikoli več sem.

Odsihdob je ostajal vedno doma. Postal pa je pridnejši in mati so se že veselili, da se bo morebiti vendar poboljšal. Hitro je rastel in bil je že močen, kakor najmočnejši mož, čeravno je bil star šele 16 let.

4.

Pavluša je Pavluša. Mati so se zastonj veselili.

Spet je bil sam doma in ni vedel, kaj bi počel. Pa dobra misel mu šine v glavo. Šibja in stročja si prinese v hišo in si napravi majhen ogenj na tleh. Ni trajalo dolgo in že se je začelo kaditi. Pavluša pa hajdi iz hiše ven, ko mu je postalo pretoplo. Enkrat se je ogledal na hram, ki je že gorel, strah ga je spreletel. Urno skoči k vratom in jih sname, potem pa beži proti cerkvi, kjer so bili mati. V cerkev ni stopil rad, ker je imel same neprijetne spomine, toda moral je. Mater je zagledal v stolu, k njim pa ni mogel priti. Počakal je torej do konca. Ko so se ljudje obračali, zagledali so ga mati in se prestrašili: »Pavluša, kaj pa je?«

»Mati, doma gori.«

»Bog večni pomagaj!«

Prihitita ven in res se je za hribom kadiilo nekaj. Hitita z ljudmi, kolikor moreta, toda zgorelo je vse. Bilo je prepozno. Niti enega bruna ni bilo več. Mati so se jokali in jokali okoli pogorišča: »Saj sem pravila, nesrečni otrok, da bodo naju še tuja vrata pokala po petah. Tako daleč si naju spravil.«

Pavluša pa skoči. »Mati, tukaj so vrata. Rešil sem je poprej, ker sem se spomnil, kar ste mi zadnjič rekli«. Bil je vesel, da je rešil vsaj vrata. Vedel je dobro, kaj bo napravil z njimi. »Naj greva kamorkoli, tuja vrata naju ne bodo pokala po petah«.

Mati so si zvezali zadnje malenkosti v culico. Pavluša si je naložil vrata na hrbet in šla sta po svetu. — Pri pogorelem plotu je stal še majhen koš. Škoda bi ga bilo, če bi ga pustila. Pavluša si nagrabi v njega pepela in oglja in ga vzame seboj.

5.

Šla sta po svetu. Po dolgi poti prideta pred velik grad. Tam pusti Pavluša mater na dvoru pri družini, sam pa gre v grad prosit prenočišča, ki ga tudi dobi zase in za mater.

V gradu sta bili tudi dve gospodični, grofovi hčerki, ki sta bili poleg drugih dobrih lastnosti tudi zelo radovedni. Na hodniku mu prideta nasproti in ga vprašata takoj, od kod je, kam je namenjen, kaj začjenja po svetu in kaj nosi v tem košu. Radi sta poslušali zgovornega fanta, ki je lagal, kolikor je mogel. Odgovoril jima je, da nosi v košu samo zlato, ki pa ga ne sme pogledati tuj človek brez njegovega dovoljenja, ker bi se drugače takoj spremenilo v oglje. Na to postavi koš z zlatom v kot na hodniku, ga skrbno pokrije in odide na dvorišče k materi in potem spat. Trudna sta že bila oba.

Gospodični pa nista mogli spati. Po glavi jima je trl tisti koš na hodniku. Ko potihne zvečer vse po gradu, gresta spet tja h košu. Dolgo se ga ne upata dotakniti, nazadnje pa zmaga radovednost in ga odkrijeta.

Toda joj! V košu je že sam pepel in oglje. Od samega strahu pozabita koš zakriti in pobegneta v posteljo.

Drugo jutro pride Pavluša na hodnik po koš in se hoče zahvaliti za prenočišče. Koš pa je odkrit! Takoj je slutil, kdo je bil pri njem. Tako salamensko začne na hodniku kričati, rogoviliti in kleti, da se je vse po gradu prebudilo. Prišli so gledat, kaj je, in sam grof ga vpraša, kaj se mu je zgodilo. Zdaj mu Pavluša razloži ves razburjen, koliko zlata si je prinesel v košu, ki mu ga je preklicana ženska radovednost začarala v pepel.

Kdo je bil pri košu?

Nihče ni vedel. Grofovi hčeri sta trepetali strahu, kaj bo in sta očetu priznali, da sta res hodili gledat ponoči v koš. In ker se je grof bal, da bi Pavluša ne razglasil radovednosti njegovih hčera po svetu in bi se zategadelj nihče ne hotel ob svojem času oglasiti za nje, mu obljubi, da mu povrne vse zlato, in ga prosi, naj o tem nikjer nič ne govori. Pavluša je še vedno nevoljen godrnjal, potem pa se je vendar pomiril. Grof je ostal možbeseda in je naložil Pavluši koš z zlatim denarjem do vrha. Pavluša si je koš mirno naprtil na hrbet, zahvalil se za prenočišče in šel k materi, ki je že težko čakala, ker ni vedela, kaj pomeni

ta nemir v gradu. Ko sta bila zunaj, povedal je materi da je dobil za pepel toliko zlata. »Vi mati ste stari že in težko hodite po svetu. Zdaj vam ne bo več treba.« Nekemu dobremu krčmarju je izročil sto cekinov in mu naročil, naj za mater lepo skrbi. Sam pa gre naprej po svetu.

6.

Popoldne pride v velik gozd. Na tleh se mu je zdelo nevarno prenočiti, zato shrani svoj težki koš v neko jamico, vrata in dežnik, ki si ga je medpoma kupil, pa si potegne na visoko drevo. Tam si položi vrata na trdnih močnih vejah in lepo zaspi.

Okoli polnoči ga zbudi nekako govorjenje. Pod seboj sliši mnogo glasov in smeh. Posluša nekaj časa, potem pa pogleda z drevesa in vidi, da sedi pod njim kakih 12 razbojnikov okoli ognja. Pekli so si meso in točili vino. Tudi njemu se začno cediti sline po takih dobrih jedeh in zato premišljuje, kako bi dobil to-le večerjo. »Čakajte, bom vas že prestrašil«. Najprej zgane drevo in jutranja rosa se spusti na razbojnike. Ogledujejo se, toda nikogar ne vidijo, zato se spet mirno posedejo okoli ognja. Za nekaj časa se sliši lomenje suhih vej, ki jih je kar trumoma priletelo na njihove glave. Prestrašeni poskačejo od tal misleč, da jim je kdo za petami. Rum, rum, zabobnelo je nekaj po vejah in po deblu, na sredino med razbojnike pa priletijo težka hrastova vrata . . . Razbojniki pa »beži-beži« na vse strani.

Nastane mir. Pavluša spleza z drevesa k mastni večerji, od katere je nagnal razbojnike. Krepko si je trikrat oplaknil žejno grlo, v tem pa zaslišal v bližnjem grmu nekak šum. Šel je gledat in našel enega razbojnika, ki se je priplazil nazaj, da bi videl, kdo ga moti pri večerji. Razbojnik je ravno začel klicati svoje tovariše na pomoč, ker je videl, da je Pavluša sam tukaj, ki jih je postrašil. Pavluša pa skoči za njim, zgrabi ga za vrat tako trdno, da je pokazal jezik in mu hitro odreže konec jezika, potem pa ga spusti. Razbojnik se spusti v beg za svojimi tovariši in kriči kolikor more, naj obstanejo, ker je samo eden . . . Razbojniki pa ga niso razumeli, ker so slišali samo divje glasove, nekako tuljenje za seboj in so bežali še bolj, misleč, da je cela truma gonjačev za njimi.

Pavluša pa se je v tem času lepo gostil pod drevesom in splezal spet na drevo spat. Nihče ga ni motil več.

Hodil je še nekaj dni po svetu sam, kar mu pride na misel, da bi si lahko postavil novo hišo s svojim bogastvom. Takoj se obrne in gre po mater. Vrnila sta se v domači kraj.

7.

Dve leti je živel Pavluša z materjo doma. Postavila sta si lepo hišo, mnogo večjo, kakor je bila prejšnja. Saj sta imela denarja zadosti. — Pavluša pa ni znal gospodariti. Mnogo reči je razdelil med lakomne ljudi, mnogo pa so mu pokradli, in tako od vsega bogastva kmalu ni ostalo ničesar. Zdaj fantu ni bilo obstati na

miru. Nekega dne pobaše svoje reči in gre spet po svetu službe iskat.

Oglasil se je pri mnogih gospodarjih.

Prvega je vprašal:

»No vi oče, ali bi vi potrebovali dobrega hlapca?«

»Seveda bi mi ga bilo treba«, odgovori gospodar.

»Pri meni se delavci vedno potrebujejo. Le ostani tukaj pri meni, imel boš zadosti dela in jela.«

»Kako pa si hladite vi juho, če je prevroča?« vpraša dalje Pavluša.

»Ino, kako bi si jo hladili! Pihamo si jo, ali pa tako dolgo počakamo, da se sama shladi«, odgovori gospodar.

»Potem pa pri vas nočem služiti«, odgovori Pavluša resno in gre naprej.

Pride do drugega gospodarja, ki ga vpraša ravno tako. Ker so pa tudi tukaj čakali na juho, da se je ohladila, je šel dalje.

Z istim vprašanjem pride Pavluša k tretjemu gospodarju. »Kako si vi hladite vročo juho?«

»No, pri nas je pač taka navada, da si narežemo kruha v juho, če je prevroča, da je poprej hladna«.

»Dobro«, reče Pavluša, »pri vas bom služil«. In res je ostal pri tem kmetu.

Toda delo mu ni bilo lahka reč, ker še ni bil nikdar pri pravih kmetijskih opravkih. Prvi dan je bilo še sicer dobro, ker sta hodila z gospodarjem po posestvu, ki mu je kazal, kaj je njegovega, kje je ta ali ona reč.

Drugi dan pa je bilo drugače. Šla sta z gospodarjem mlatiti. Pavluša ni znal niti cepi goniti, kako še le mlatiti. Ta čas, ko je Pavluša udaril enkrat po snopu, udaril je gospodar že dvakrat in bil je večer kreg in prepir med njima. Ko je počakal gospodar s cepmi, da bi mlatila lepo v udar, počakal je tudi Pavluša in vse mlatenje se je slišalo tako: pok, pok-pok, pok, pok-pok. Gospodarja je začelo vse to že hudo jeziti in komaj se je zdržal, da ni spustil cepca po Pavluševem hrbtu.

Ob južini jima prinese gospodinja kuhana jajca. Gospodar ji pove takoj, kakšen križ da ima s svojim novim hlapcem, ki udari samo enkrat v tem času, ko on dvakrat. Gospodinja pa je razdelila nato tudi južino po pravici. Pavluša je dobil samo eno jajce, gospodar pa dve.

Pavluša ni rekel ničesar, ampak delal kakor poprej.

Prihodnjega dne gredo otavo kositi. Vsi možje so že kosili, Pavluša pa si je izbil koso iz ratišča in mahal s praznim ratiščem za drugimi po travi. Vse grožnje in smeh koscev ni nič pomagalo. Pavluša je kosil po svojem, ker ni znal niti drugače kositi. Ko pa prinese dekla na travnik obed, dobi Pavluša tako žlico, ki je imela podrto dno, da se mu je na poti do ust vse izcedilo. Ko so prišle pogače na vrsto, rekel mu je gospodar, naj še zdaj maha samo z roko in naj žveka s praznimi čeljustmi. Drugi pa so jedli. To ga je zelo vjezilo in sklenil je, da gospodarju vse povrne o priliki.

Gospodar je imel pri tkaleu platno, ki je bilo že gotovo. Poslal je torej hlapca po platno. Pavluša gre in si ga naloži. Čeravno je bil močen, platno ga je vendar zelo težilo. Pri križu mu je postalo že pretežko, vrže ga z rame in ga obesi na križ. Tako pride domu h gospodarju brez platna.

»Kje imaš platno?«

»Tam gori pod gozdom na tistem starem na pol podrtem križu visi. Pretežko je bilo, le pošljite deklo s toligami (samokolnico) po njega.«

Gospodar se popraska za ušesi, ker je vedel, da mu platno lahko zgine. Takoj pošlje deklo s toligami. Dekla pa pride za nekaj časa s praznimi toligami domu rekoč, da platna že ni bilo na križu.

»Glej bedak«, zadere se gospodar nad hlapcem. »Kdo ti je povedal, da se obeša platno na križe, kjer ga lahko vsak človek sname.«

»Pa ga nisem mogel dalje nesti, pretežko je bilo. Saj sem Boga na križu poprosil, naj mi čuva platno. Jaz vam ne morem pomagati.«

»Lahko bi ga položil komu na voz, če ti je res bilo pretežko.«

Pavluša pa posluša molče in si zapomni gospodarjeve nauke.

Prihodnji teden ga pošlje gospodinja v mesto po igle. Za domače delo se tako ni dal porabiti, za pot pa bo že dober, si je mislila gospodinja.

Pavluša je kupil igle, kakor mu je naročila gospodinja. Na poti je dohitel nekega voznika, ki je počasi peljal voz slame po cesti. Pavluša se spomni, kar mu je svetoval zadnjič gospodar, ko ni mogel več nesti platna, in hitro vtakne svoje igle v slamo in gre brez igel domu.

Gospodinja ga vpraša, kje ima kupljene igle.

»Na voz sem je djal.«

»Kje je tisti voz?«

»Kmalu bo tukaj«. In voznik z vozom slame je res že prihajal. Zdaj pa si poišči igle...

Gospodar je začel ves jezen oštevati neumnega hlapca. »Butec ti, rad bi vendar vedel, kdaj bo tebe srečala pamet.«

»Saj ste mi rekli zadnjič, da si moram dejati na voz, kar nesem.«

Gospodar ni vedel, ali bi se jezil ali smejal.

»Lahko bi si bil igle vtaknil za klobuk, potem bi je lahko našel.«

Tudi ta nauk si je zapomnil Pavluša.

10.

Bil je oranja čas. Pavluša je nesel kovaču plužno železo, da ga spet poostri. Plačal je pri kovaču in šel z železom skoz vas naravnost na njivo h gospodarju, s katerim sta orala.

Spomnil se je spet nauka svojega gospodarja, kateremu je zadnjič zapravil igle. Da bi se mu zopet ne pripetilo kaj takega, dene si železo za klobuk in

maha z njim ponosno po vasi. Ker pa mu je plužno železo vleklo klobuk vedno na stran in k tlom, privezal si je klobuk z debelim motvozom trdno na glavo in je bil v tem videti ravno tako, kakor pokojni Krhéle, ki si je poveznil žehtar na glavo, ko je videl v knjigah naslikane tiste viteze s čeladami na glavi. Ljudje so ga gledali in se skoz okna in iz dvorov na glas smejali.

11.

Pavlušev gospodar je sprevidel, da bo njegovega neumnega hlapca težko kedaj srečala pamet. Ljudje so o njem toliko govorili, da se je začel sramovati. Rad bi nagnal hlapca od hiše, toda pogodila sta se do konca leta in bi mu torej moral dati plačo za vse leto. Tega pa ni hotel skopuh, rajši si je obdržal hlapca in potrpel.

Skopuhi so pogostoma tudi tatovi, to je že stara povest. Tudi Pavlušev gospodar ni bil boljši. Rad je včasih na tihem posekal kaj v sosedovem lesu, ker ni imel lastnega gozda.

Nekega jutra se odpravita s hlapcem po drva v gozd. Pridno sekata in žagata in opoldne naložita poln voz. Ko ga hočeta potegniti iz gozda na cesto, pripeti se nesreča. Kolo zadene ob močen koren, preskoči v jamico in se zlomi. Kaj bo zdaj? Nič drugega ne pomaga, kakor Pavluša mora bežati domu, da sname z drugega voza kolo. Gospodar mu naroči in zabiči posebej, naj ga prinese tako skrivoma, da ga nihče ne vidi.

Pavluša beži kar more, prevrže doma v kolarnici voz, vzame kolo, toda kako ga naj nese, da ga nihče ne zapazi? »V vrečo bom ga pobasal.« Hitro si poišče v kleti vrečo. Toda vreča je polna, gospodar je ravno sinoči napravil za mlin. Pavluša ne premišljuje dolgo, odveže vrečo in izsuje zrnje pred kletjo na tla. Kolo pa je preveliko in za vraga noče iti v vrečo. Dolgo se ne sme muditi. Pavluša pograbi sekiro, zdrobi kolo na drobne kose in je pobaše v vrečo. Nato vrečo spet trdno zaveže, vrže na hrbet in hiti z njo v gozd. Nihče ne ve, kaj nosi ...

Gospodar ga je čakal že težko in nepotrpežljivo. Bal se je, da ga kdo ne zaloti z ukradenimi drvami. Ko nazadnje prisopiha Pavluša in izsuje pred njim novo kolo, zagrabi ga jeza, švigne trikrat z bičem hlapca, da je odskakoval visoko od zemlje. Ves razjarjen mu ukaže zopet:

»Idi po drugo kolo, bedak. Prinesi ga tako, da bo ga videl vsak norec in vsako tele.«

Pavluša se obrne in gre spet domu po drugo kolo. Naloži si ga na močno palico na hrbet in ga nese po vasi v vsaki hlev, pokaže ga kravam in teletom, kakor mu je velel gospodar. Na cesti pa zastavi vsakega človeka s prvim vprašanjem, ali je norec ali ne. Potem pa razloži vso povest, kaj se je zgodilo, zakaj nese kolo, kje sta sekala z gospodarjem drva, kje je voz itd. Tako se je bližal že večer, ko se je privlekel Pavluša s kolesom h gospodarju.

V tem pa so prihiteli vaščanje s koli in palicami v gozd, da bi kaznovali tata, o katerem so izvedeli iz

Pavluševih ust. Ko je prišel Pavluša k vozu, ležal je gospodar že na tleh in se je zvijal pod udarci razkačenih sosedov.

Gospodar je seveda kmalu zvedel, odkod so slišali sosedje o njegovi tatvini. Zdaj hlapcu ni bilo več pri njem obstanka in takoj je moral pobrati svoje reči in zapustiti službo.

12.

Niti pol leta ni služil Pavluša in že je bil spet doma pri materi. Pripovedoval je, kako se je naučil vsakega dela in vsake umetnosti.

Mati je imela lepo telico. To telico je hotel Pavluša naučiti svoje umetnosti. V jaslih postavi pred njo veliko knjigo in ji priveže glavo zelo na kratko, da ni mogla pogledati nikamor na stran. Jesti pa ji ni dal nič in pustil dva dni popolnoma na miru. Tretji dan gre gledat v hlev, kaj neki telica počenja s knjigo, ali že zna brati ali ne. Ko zasliši telica škripanje duri, zamuka prav zamolklo s slabim izstradanim glasom, Pavluša pa hiti takoj k materi rekoč:

»Mati, naša telica pa že zna čitati, čeravno se komaj tri dni uči. Tri dni še jo pustim, potem pa bo znala vse«.

Mati ne reko ničesar in Pavluša ji ne da spet tri dni nič v jasli. Ko je prišel šesti dan spet gledat, ležala je telica raztegnjena pri jaslih. Zdaj še le so zvedeli mati, kako je poučeval telico in spet je bilo tarnanje okoli hleva, da bi se jih lahko usmilil kamen na cesti.

»Joj joj kaj bo spet zdaj, ko si nama zapravil vse drugo in nama umoril še to zadnje živinče, ki sva ga imela!«

»Mati, potolažite se, to meso bom še drago prodal.«

Nato razkosa telico na majhne kose, naloži meso na vozek in ga pelje v daljno glavno mesto kraljestva. Tam vlači svoj vozek po ulicah in vpije na ves glas:

»He ljudje! kupite, kupite! kdo kupi študirano meso? Prav dober kup, na pol zastonj!«

»Dolgo se ni hotel nihče zmeniti za njegovo meso, ljudje so se mu samo smejali.

V mestu je živel kralj, ki je imel edino hčer. Ta hči pa je bila tako resnega lica, da se ni nikdar nobeni reči nasmejala. Kralj je bil zaradi tega zelo žalosten in je dal po mestu naznaniti, da dobi tisti 25 graščin, ki bi pripravil njegovo hčer do smeha. Mnogi ljudje in šaljivci so hodili poskušat srečo, toda nobenemu se ni posrečilo.

Nekega dne je slonela ravno kraljičina pri oknu in gledalo na živo ulico. Čudila se je, kaj se tako zbirajo ljudje pred gradom. Kar je zagledala na sredini med ljudmi Pavluša, ki je ponujal na ves glas svoje študirano meso. Kraljičina je slišala njegovo vpitje in smešno ponujanje. Nikoli še ni videla nič takega. Vse skupaj jo je tako prijelo, da se je nasmejala na ves glas. Takoj so hiteli stražarji in priče, ki so morali čuvati in paziti na kraljičino, na ulico po Pavluša, kjer so mu naznanili, kaka sreča ga je doletela. Moral je z njimi iti v grad pred kralja.

Ko so stražarji spoznali, da Pavluša ni pri pravi pameti, so hoteli takoj porabiti lepo priložnost in ga ogoljufati za kraljevski dar. Prvi stražnik ga je pregovoril, da mu je obljubil četrtno daru, ki bo ga dobil »E, saj mi ostanejo še tri četrtnine« je menil Pavluša in mu obljubil.

Ko pride do druge straže, zahtevala je tudi ta četrtno, drugače ga ni hotela spustiti naprej.

»Saj dobiš. Meni še potem vedno ostane polovica«, se odreže Pavluša.

Tudi tretja straža ga prime in hoče imeti četrtno. Pavluša pa postane že nevoljen zaradi te nesramnosti in zakliče: »No, ker si že tako siten, dobiš tudi ti četrtno, saj mi še ostane zadnja četrtnina.

In prišel je v grad. Take krasote še ni videl. Blišč mu je jemal kar pogled. Toda ni bilo časa, da bi si vse lepo pregledal, ker prišel je k njemu razveseljen kralj in ga vprašal, kaj zahteva za to, da je pripravil njegovo hčer k smehu. 25 graščin mu je že obljubljenih toda, dobi še več, ako hoče.

Pavluša ne pomišlja dolgo, ampak se takoj odreže:

»Ako mi gospodje res hočete kaj dati za to malenkost, potem vas prosim, dajte mi s to palico silnih 100 udarcev na hrbet.«

Vsi navzoči so se glasno nasmejali Pavluševemu neumnemu odgovoru. Videli so, da je norec. Pavluša pa ostane pri svoji prošnji, kar mu je kralj moral nazadnje obljubiti, čeravno mu je bilo zelo neljubo. Služabniki privlečejo dolgo klop v dvorano, nek silni

vojak vzame palico v roko in kralj veli Pavluši, naj se vleže na klop.

»O ne tako naglo«, reče Pavluša, »jaz sem prvo četrtno že prodal vašemu stražniku. Le pošljite po njega.«

Stražnik pride in Pavluša ga vpraša pred kraljem

»Kaj ni res, da sem tebi obljubil četrtno darila?«

»Da, res je«, odgovori stražnik v veselem upanju, da dobi najmanj 6 graščin. »Obljubil si mi je, in jaz jih tudi hočem imeti in je zahtevam«.

»Potem pa se kar položi po trebuhu na klop«, ukaže mu kralj smehljaje, »da dobiš svojih petindvajset«.

Stražnik se ni nadejal takega darila, toda bilo je že prepozno. Vojak mu jih je nameril in se ni zmotil niti za eno.

Pavluša je dobro štel. Stražnik ga je na koncu jezno pogledal in odšel škripaje z zobmi.

»Onih petinsedemdeset boš pa vendar dobil sam«, reče kralj.

»Tudi ne toliko. Prodal sem tudi drugo četrtno. Pokličite svojega drugega stražnika«.

Stražnik pride na kraljevo povelje in Pavluša ga vpraša ravno tako kakor prej prvega. Stražnik je priznal z veseljem in konec je bil, da si je nesel težkih petindvajset znamenj na hlačah spet na svoje stražarsko mesto.

Spet je prišla vrsta na Pavluša, ki mu jih je ostalo še petdeset. Pavluša pa niti teh noče sprejeti, ker je prodal tudi tretjo četrtno. Tretji stražnik mora

priti pred kralja in se vleči na trebuh po klopi in že je žvižgala težka palica po zraku in padala pravilno po ubogem stražniku. Pavluša je bil zelo trdosrčen, ker ni hotel niti darovane četrtnine sprejeti spet nazaj, čeravno mu jo je stražnik toplo ponujal in bi jo bil iz srca rad dal. Kralj in kraljičina sta se od smeha pokala po bedrih, ker je Pavluša tako spretno speljal na limanice hudobne in lakomne stražnike.

»Zadnja četrtnina bo pa vendar le ostala tebi samemu, moj dragi Pavluša, ker teh 25 menda nisi ni komur daroval. Kar léži na klop in jaz ukažem, da udarci ne bodo tako težki. Moja hči je danes zaradi tvojih neumnosti tako dobre volje, kakor še nikdar«.

»Tudi teh ne držim,« pravi Pavluša. Pustite me do večera in prodal bom še zadnjo četrtnino.«

Spet so se nasmejali vsi. Kdo bo tako neumen da bi kupil kaj takega? Toda kralj mu dovoli in Pavluša odide po ulicah glavnega mesta.

»Kdo kupi mojih petindvajset? Kupite, kupite mojih petindvajset! Prav po ceni je dam«.

Tooa nihče ni hotel kupčevati z njim. Nekteri so vedeli, da dobi graščine, toda toliko penez ni imel nihče, da bi se upal pogajati za 25 graščin. Drugi pa so se mu smejali, ker so videli, da je Pavluša neumen. Prišel je že do konca mesta in začelo ga je skrbeti, kaj bo, če ne bo prodal svojih 25. Zdaj pride k visoki in krasni palači, ki je stala v vrtu, katerega stezice so bile posipane s srebrnim peskom. Iz gornjega okna palače je gledal star človek, po vsem mestu znan bogataš in oderuh. Ko zasliši Pavluševo ponudbo, misli tudi on,

da prodaja onih 25 graščin, in hitro sklene poskusiti kupčijo z neumnim prodajalcem. Služabnik prihiti na cesto in mu namigne, naj gre v palačo, ker je gospod voljen kupiti njegove graščine.

Bogati skopuh ga naglo vpraša, koliko želi za svojih 25.

»Koliko imate?« vpraša Pavluša vesel, da se je kupčija začela. Oderuh mu naloži cekinov in srebra, kolikor je imel pri sebi v železni omari, potem ukaže zapreči zlato kočijo in oba se peljeta skupaj v kraljevski grad.

»Ta gospod mi je odkupil onih petindvajset« je predstavil Pavluša kralju znanega oderuha. Kralj bi se najrajši od velike radosti nasmejal, da ima Pavluša toliko sreče pri svojih kupcih, ker mu je vedno predstavljal tiste, ki so najbolj zaslužili kazni. Tudi tega oderuha bi bil kralj že davno rad prijel in ga kaznoval, toda ni mu mogel nikjer do živega. Zdaj ga je ukazal privezati na klop in mu naštetih gorkih 25, ki mu jih je privoščil iz srea.

Pavluša pa se je kralju globlco priklonil, vzel denar, ki ga je dobil za zadnjih 25 in šel domu k materi. Drago in dobro je prodal tisto učeno meso.

13.

Mati si je kupila takoj dve lepi dojni kravi, ker je vedela, da bi Pavluša drugače denar razdelil med ljudi in zapravlil. Mnogo mleka je dobila in prodajala mleko in maslo v grad skoro uro daleč.

V gradu se je nekdanj pogovarjala s kuharico o svojem sinu. ki ga je hvalila z materinskim veseljem in ponosom, kako neizrečeno zvit in pameten je postal. Ljudje pravijo, da je neumen, on pa vendar pogodi vedno prav in si je postavil novo hišo, kupil lepi kravi, dve njivi in mnogo gospodarskih reči, poleg tega pa imata vedno mnogo denarja.

Kuharica se ji je zelo čudila in ni mogla pozabiti na bistrega in zvitega fanta. O priliki je povedala grofici, grofica pa grofu, da je Pavluša tako premeten, da ni reči na svetu, ki bi je on ne znal napraviti. Zdaj je postal tudi grof radoveden in je naročil kuharici, naj pošlje prihodnjič Pavluševo mater k njemu, da se sam z njo pogovori. Že prihodnjega dne je stala Pavluševa mati pred grofom, ki jo je izpraševal, kaj je z njenim sinom. In mati ga je seveda strašno hvalila. Nato je rekel grof, da hoče videti njenega sina.

Kmalu je prikorakal Pavluša s takim ponosom, kakor bi si bila s samim kraljem napitna brata. Hlapcev in služabnikov po dvoru in hodnikih niti ne pogleda, ampak gre naravnost h grofu.

Grof ga nagovori: »Ti Pavluša, slišal sem o tebi, da si mojster vseh zvijač in umetnosti. Ne verjamem tega, dokler te ne spoznam. Zato bi rad videl, kaj znaš. Mati je pravila, da si tudi dober tat. Do jutri zjutraj moraš ukrasti zlati prstan, ki ga nosi vedno moja grofica na roki. Pa slišiš: ukrasti! Če mi ne storiš tega, dam te jutri šibati na našem dvorišču, da boš moder in zelen. Zastonj se mi ne boš bahal po svetu s svojimi zvijačami«.

»Je že prav,« pravi Pavluša in odide. »Temu suhemu grofu moram nekako zagosti, da ne bo tako prevzeten, kakor bi že s palico klatil zvezde iz neba. In obljubil mi je, da me bo dal preteptsti. Le čakaj, ti boš se me že še spominjal«.

Materi ni povedal doma ničesar. Samo to reče, da nocoj ne bo spal doma, ampak v gradu. Pred večerom se res napoti proti gradu. Ko se je jelo mračiti, prikrade se v grofovo in grofičino spalnico in se skrije pod posteljo.

Po večerji prideta grof in grofica spat. Ko se je grofica že spravljala v postelj, pravi ji grof:

»Ti čuješ, svoj dragoceni prstan z briljanti si shrani danes v skrivni predalček v mizici in ključ bom spravil jaz v žep. Mogoče je, da pride po noči nek postopáč, tisti Pavluša, k nama po ta prstan«. Grofica še o tem ni vedela in storila je tako, kakor je rekel grof. Grof je dejal ključek v majhen žep v svoji suknji suknjo je obesil na stol.

In vse to je poslušal Pavluša prav pazno pod postelji. Vlekel je na ušesa, da mu ni ušla niti najmanjša beseda. Počakal je potrpežljivo, da sta oba trdno zaspala, potem pa se je potegnil počasi izpod postelje, stopil tiho k suknji, preiskal žepe, drugih reči pa se ni dotaknil, samo kjuč si je potegnil. Potem odpre tihoma predalček, vzame si prstan, predalček zopet zaklene in skrije ključ v isti žep grofove suknje. Potem da se tiho odpravi iz grada.

Ko prinese drugega dne Pavluševa mati mleko v grad, pokliče jo grof in jo vpraša:

»No, kaj pa dela vaš sin danes doma?«

»Neki zlati prstan si poskuša, na katerem prstu se mu bo najboljše prilegal. Saj ne vem, kje ga je dobil.«

Grof se spomni na prstan svoje gospe in gre gledat v predalček. Prstana ni bilo.

»Zvit je zvit, ta potepuh,« misli si sam pri sebi. »Enkrat ga bom pa že dobil.«

Reče tedaj materi: »Svojemu sinu recite, naj pride takoj k meni.«

Mati se je prestrašila v misli, da je mogoče zaradi tega prstana izdala sina in da ga bo grof morebiti dal šibati. Pavluša pa potolaži mater. »Nič hudega ne bo, ne bojte se mati.«

Pavluša pride v grad in grof ga vpraša z mračnim licem, ker mu je bilo žal dragocenega prstana: »Prstan si odnesel, to delo se ti je posrečilo. Kako pa si to napravil, povej?«

»Gospod grof, za to vam nisem dolžan odgovora,« de Pavluša s smehom. »Vi ste mi rekli, kaj imam storiti in vse drugo je moja reč.«

Grof je bil res jezen. »Dobro. Imej prstan. Dobiš pa še eno nalogo in če je ne izvršiš, bo se ti odluščila koža iz zadnje strani, tako jih dobiš s palico. Poslušaj! Iz iste postelje, na kateri spiva midva z grofico, moraš še to noč izpod naju ukrasti rjuho. Če ne storiš tega, doleti te jutri, kar sem ti obljubil.«

»Že dobro,« de Pavluša in gre. Grof pa si misli: »Tega ne bo mogel storiti. Temu glavaču jezičnemu bomo jutri merili, kar bo palica držala.

Pavluša pa gre potoma h grajskemu kletarju, ki je ravno pretakal vino, in ga prosi za malo skledico vinskih droži. Kletar mu rad in hitro postreže, ker je imel zadosti droži. Te drože si de Pavluša v lonec, skrije ga pred gradom v koprive ter gre mirno in prav dobre volje domu.

Zvečer se napoti spet v grad in se skrije z drožami kakor sinoči v spalnico pod posteljo. Tam čaka tako dolgo, da sta zaspala grof in grofica, potem se potegne izpod postelje in izlije smrdljive drože med njiju. Nato smukne spet pod posteljo.

Grof se je že zbudil ... Ko začuti zraven sebe vse mokro, zbudi grofico rekoč: »Kaj pa si mačko spustila v sobo, kali, da je vsa rjuha mokra? Kdo bi jo pa drug onesnažil!«

»Najbrž ti,« ujezi se grofica. »Ves dan dremlješ in spiš, ponoči pa še mene spati ne pustiš. Vstani, da vržem s postelje to nesnago.«

Dolgo sta se prepirala, kateri je pravzaprav onesnažil rjuho, ki jo je grofica potegnila raz posteljo in jo vrgla v kot. Grof se je jezil, toda kmalu spet zasmrčal. Pavluša pa je pobral rjuho, jo lepo zložil in pobrisal z njo domu.

Drugo jutro veli grofica dekli, naj gre po rjuho v kot za posteljo ter jo opere. Dekla pa ne najde ničesar in pove to grofu. Zdaj se je spomnil spet grof.

»Glej ga potepuha, jo je le odnesel« in se popraska za ušesom. Ko pride Pavluševa mati z mlekom, jo vpraša:

»No mati, kaj pa dela vaš sin doma?«

»E, neko nesnažno rjuho si je prinesel in jo pere doma.«

»Recite mu, naj pride takoj k meni.«

In Pavluša jo primaha kmalu v grad. Grof ga pozdravi:

»Danes si se spet rešil palice, jutri pa se ne boš. Poslušaj, kaj dobiš zdaj. To noč mi moraš ukrasti iz hleva mojega najlepšega konja, ki bo ga stražilo sedem hlapcev. Ako te dobijo, ubijejo te pri priči. Če pa ne storiš tega dela, dobiš še desetkrat več na zadnjo stran, nego sem ti včeraj obljubil.«

Ko sliši Pavluša svojo nalogo, ne reče ničesar, ampak obrne se in gre. Nocojšnja naloga bo težka. Bodisi da ga ubijejo ali pa neusmiljeno nabijejo, če je ne izvede. Menil je celo pobegniti v kakšno skrivališče in zapustiti mater, da ga grof ne dobi več v roke. Doma pa si je vendar iztuhtal pomoč. Materi vzame cekin in si kupi majhen sodček, ki ga napolni z najboljšim vinom, kar ga je imel grajski kletar. Grof o tem seveda ni vedel, da mu je kletar natihem prodajal vino. Zvečer se popolnoma preobleče in si prilepi na lice dolge baruse, da ga ne bi nihče prepoznal. Tako preoblečen si naloži sodček na rame in pride v mraku mimo grofovih hlevov. Tam piha in sope, kakor bi bil prinesel sodček celo iz Rima. Da si malo odpočije, vrže sodec na tla. Nedaleč sta pogledala dva stražarja iz hleva in ga pogledala, če to ni mogoče tisti potepuh Pavluša, pred katerim jih je svaril grof. Ko sta videla, da je tuj mož, vprašata ga, kdo je in kaj hoče tukaj. Bradati

popotnik jima niti ne odgovori, ampak vpraša, kaj tukaj delata, kakor bi ne vedel ničesar.

»I kaj, nekega potepuha čakamo, ki bi rad našega konja ukradel. Pa naj le pride, jutri ne bo več tlačil trave.«

»Kaj, konja bi vam rad kak potepuh ukradel? No, tega je treba prijeti in mu za večne čase vzeti veselje do tujih konj. Na tega potepuha sem res radoveden. Fanta, če hočeta, jaz bom stražil z vama. Imam tukaj izvrstno pijačo in vsakemu dam rad kakšno kupico, samo da primemo tistega tatu«. Hlapca sta pogledala sodček in občutila oba hudo žejo po dobri kapljici.

»Dobro, dobro! Le pojdite sem.« Odprla sta mu vrata, popotnik pa je dvignil sod in ga dejal v hlev. Tukaj zagleda še pet stražarjev, enega na osedlanem belcu, štiri pa okoli njega, vsakega pri eni nogi, ki so imeli strogo povelje, da ne smejo odstopiti od konja.

»Bog z vami, ljubi moji!« pozdravi jih popotnik. Vsakemu je ponudil kupico vina, potem pa rekel, da je zelo truden. Hlapci mu takoj pokažejo kot, kjer se lahko vleže. Pavluša se vleže in zaspi na videz. Hlapci pa si ogledujejo poželjivo sodček in si začno spet tihoma natakati, da jih popotnik ne sliši. Popotnik pa je mirno smrčal. Za uro je sodček skoro prazen, hlapci pa pijani, ko muhe. Jezdec se je komaj in komaj skolebal na sedlo nazaj, vratarja sta že dremala in kmalu so pospali vsi. Zdaj se začne Pavluša spet gibati, vstane in gre na svoje delo. Najpreje gre ven in si poišče nekaj močnih kolov. Onim štirim, ki so držali noge, porine vsakemu kol v roke, jezdecu pa privzdigne

sedlo in mu ga podpre s 4 koli, belca pa si odžene iz hleva. Zunaj skoči nanj in zdirja po cesti domu.

Prišla je spet Pavluševa mati z mlekom v grad. Porogljivo jo vpraša grof, kje je sin.

»Aj, lepega belca si je gonil na kopanje in ga zdaj lepo gladi doma. Ne vem, kje ga je kupil.«

Grof prebledi, da bi mu bil Pavluša res belca ukradel, tega se ni nadejal. Saj je vendar imel močno stražo. Takoj hiti v hlev in najde vse, kakor je zapustil Pavluša. Hlapci so spali še vsi. Grofa popade jeza, da zgrabi za bič in zašvigne po stražarjih: »Tako se straži? Kje je konj?«

Hlapci se prebude, vratarja skočita naglo v strahu skoz vrata, jezdec pa pade raz sedla — lop! na gnoj, kakor bi ga vrgel iz nebes. Gospodar se mu je v jezi zasmel. Krasnega dragega konja mu je bilo neizrekljivo žal. Hlapce je obdelal vse z bičem in jih napodil iz službe.

Pavluša pa je imel belca, a grof mu od tega časa ni dajal nobenih nalog več. Niti videti ga ni hotel.

14.

O vsem tem so zvedeli ljudje prav kmalu. Že dolgo so gledali z nevošljivimi očmi, kako si gospodari neumni Pavluša s svojo materjo. Vedno zapravlja in dela neumnosti, a vendar ima povsod tako srečo. Oni so se morali mučiti in truditi z delom ko črna živina, a vendar si ničesar niso mogli pripraviti, Pavluša pa ima polne lorce zlata, drugič si prinese zlat prstan,

tretjič prijezdi dragega konja . . . Vaščani so se jezili in sklenili so, da mu o priliki posvetijo.

Toda dolgo ga niso mogli dobiti. Pavluša je seveda v tem času zapravil že denar, prstan in belca in moral je spet začeti misliti, odkod bo nova pomoč.

Nekega nedeljskega jutra so ga srečali na mostu domače reke. Ravno so šli k maši, Pavluša pa si je nesel polno vrečo peska domu. Menda je hotel spet porabiti pesek za kako zvito delo. Nezadovoljnežem se je zdela ta priložnost najboljša in zgrabili so ga na mostu ter ga prevrgli. Dva sta izpraznila njegovo vrečo in hajdi so vtaknili Pavluša v vrečo, ki se ni mogel ubraniti. Tako zvezanega ga hočejo vreči v vodo, naj se utopi. Tukaj pa se oglasi nek starec, ki jih svari pred takim hudodelstvom tembolj, ker gredo ravno k službi božji. »Če že hočete to storiti, vrzite ga vsaj pozneje, ko greste iz cerkve!«

Ta nasvet sicer ni bil vsem po volji, ker bi ga nekteri že zelo radi videli v vodi. Slednjič pa se le pomirijo in ubogajo onega starega moža. Zavezano vrečo puste na robu mosta, sami pa se odpravijo naprej.

Pavluša pa tuhta in tuhta v vreči, kaj bi storil. Videl je že smrt pred seboj. Noža ni imel, da bi prerezal vrečo, nohti in zobje pa so preslabi. Ko vidi, da ni rešitve, poloti se ga spet dobra volja, ki ga ni niti v najhujšem slučaju nikdar zapustila, ter počne klicati na ves glas:

»Še pisati, brati se nisem učil,
pa hočejo vendar, da župan bi bil.«

Kar zasliši topot in peketanje, kakor bi jezdili dragonci čez most. Zopet zakliče Pavluša iz vreče še z močnejšim glasom:

„Še pisati, brati se nisem učil,
pa hočejo vendar, da župan bi bil.“

Toda niso bili dragonci, ampak nek kupec je gnal čredo ogrskih volov na sejm v mesto. Ko sliši kupec iz vreče glas, pristopi in pravi:

»Jaz pisati, brati pa dobro umem,
in rad bi bil župan, pa kaj, ko ne smem.«

»Vidiš«, zaklical je Pavluša iz vreče, »tebi se lahko pomaga. Ti bi bil rad župan, a hočejo te, jaz pa nočem biti, a vendar me hočejo zvoliti. Zato bo najbolje, ako me odvežeš iz vreče in zlezeš sam v njo. Pri nas imajo namreč ob volitvah tako navado, da zavežejo tistega v vrečo, ki ga hočejo zvoliti za župana.«

Kupcu se je ta način volitve zdel nekako čuden in nevaren, toda prisilila ga je njegova častilakomnost, da je odvezal Pavluša. Ko se je Pavluša oprostil neprijetne ječe, zleze kupec v vrečo in Pavluša ga trdno zaveže. Potem vzame Pavluša bič, želi kupcu dobro srečo in žene njegove vole naprej. Ko pride do velikega občinskega pašnika, raztegne se zadovoljno v senci in spusti vole na pašo.

Kupec si je v tem času preračunal v vreči, kaj vse bo storil kot župan. Vozil se bo v kočiji, odiral kmete, kolikor bo mogoče, prevzel nove gradnje ob

reki, pri katerih si bo vtaknil par tisočakov v žep. Na vse načine se bo bogatil.

V teh mislih ga premočijo iz cerkve prišedši ljudje. Meni nič, tebi nič primejo vrečo in jo sunejo v vodo. Kupec se je potopil z vsemi svojimi županskimi nameni. Ljudje pa gredo mirno naprej, kakor bi se ne bilo nič zgodilo in se veselijo, da so se znebili porednega Pavluša.

Kako pa so zazijali od začudenja, ko so zagledali mimo travnika grede lepo čredo debelih volov in pastirja Pavluša, ki si je žvižgal v senci.

»Kako je vendar to mogoče?« vpraša ga jeden, ki je poprej kupca v vreči sunil še silno s kolenom, predno ga je vrgel čez most. »Zdaj paseš tukaj tuje vole, saj smo te ravnokar vrgli v vodo.«

»He, he!« zasmeje se Pavluša, »to je vse res. Pa če bi vi vedeli, koliko volov je v tej naši reki, gotovo bi me ne vrgli v njo. Ko sem padel v vodo, obtičal sem na hrbtu tega velikega vola. Na njegovih rogeh se je raztrgala vreča, jaz pa sem se prijel za rog in ga gnal ven na breg. Ko zažvižgam, pridejo vsi ti voli za menoj, ki jih tukaj vidite.«

»Glej ga cucka«, pravi drug izmed prijaznih vaščanov, »to bi lahko poskusili tudi mi. Za tako čredo rejenih volov je že vredno skočiti v mrzlo vodo.« Nobeden mu ni pritrjeval, ker so se bali vsi vode. Da bi pridobil ljudi za svojo misel, reče, da bo on prvi poskusil svojo srečo. Ako bo res veliko

volov v vodi, bo podržal eno roko kvišku iz vode in na to znamenje naj poskačejo za njim vsi, ki bi radi imeli vole.

S tem so bili zadovoljni in obljubili so, da tako storijo. Vrnili so se k reki.

Prvi, ki je bil najbolj korajžen, skoči z mosta v reko. Plavati seveda ni znal, parkrat je požrl na debelo vode in bila mu je že gorka sila. Obe roki je stegnil kvišku v znamenje, naj ga rešijo. Ljudje pa so poskakali po vrsti za njim v vodo misleč, da je našel tako število volov, da je podržal obe roki iz reke.

Tudi Pavluša je prišel počasi gledat, kako bodo lovili vole, — toda nobenega vaščana že ni bilo na mostu.

Pred sosedi je imel Pavluša odsihdob mir. Pravijo, da se je na zadnja leta popolnoma spametoval in da ni vodil več ljudi za nos.

